

ارزیابی فاکتورهای تنش زا در آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان پرستاری

دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

نویسندگان:

نازیلا وثوقی^۱، ایراندخت اللهیاری^۲، قاسم ابوطالبی^۳، فتانه بخشی^۴، حسین نوروزی^۵، سولماز فتحی^۶

۱-۲ کارشناس ارشد آموزش داخلی جراحی- مربی دانشگاه آزاد واحد اردبیل

۳- کارشناسی ارشد آموزش پرستاری داخلی جراحی، مربی دانشگاه آزاد واحد اردبیل

۴- کارشناس ارشد آموزش پرستاری دانشگاه علوم پزشکی گیلان

۵- کارشناس ارشد مدیریت، مدیر خدمات پرستاری و مامایی بیمارستان علوی اردبیل

۶- کارشناس ارشد مامایی دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

چکیده

زمینه و هدف: پرستاری حرفه ای پر استرس محسوب می گردد. دانشجویان پرستاری علاوه بر استرس محیط های آموزشی در معرض استرس های محیط های بالینی نیز قرار می گیرند. در مطالعات انجام شده اکثریت دانشجویان پرستاری دوره آموزش بالینی را تنش زا ذکر کرده اند. سطح بالای تنش می تواند سلامت جسمی و روانی افراد را تهدید نماید. هدف از این مطالعه تعیین عوامل تنش زا در آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی اردبیل می باشد

روش کار: پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی است که روی ۸۸ نفر از دانشجویان پرستاری ترم ۳ و بالاتر متمایل به شرکت در پژوهش در نیم سال دوم سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ انجام شد. ابزار مطالعه پرسشنامه ای شامل ۳۹ سوال که ۹ سوال مشخصات دموگرافیک و ۳۰ سوال در سه حیطه (برقراری ارتباط، اقدامات بالینی، تجارب ناخوشایند) بر اساس مقیاس لیکرت بود.

یافته ها: در حیطه ارتباط، ارتباط با مربی و بیماران بالاترین میزان استرس را به خود اختصاص داد. همچنین در صورت داشتن مشکل ارتباطی در یک زمینه اختلاف آماری معنی داری با سایر حیطه های ارتباطی نیز دیده شد ($p < 0/001$). بیشترین فاکتور تنش زا در ارتباط با تجارب ناخوشایند و تذکر مربی به دانشجو در حضور دیگران بود (۳۱/۸٪). همچنین بین ترم تحصیلی و میزان استرس رابطه معکوسی وجود داشت ($p < 0/05$).

نتیجه گیری: از آنجا که دانشجویان پرستاری سطح بالایی از استرس را در محیط های بالینی تجربه می کنند، این استرس ها می تواند سبب افت تحصیلی در دانشجویان شود. لذا در آموزش بالینی بایستی برنامه ریزی صحیح جهت تعدیل فاکتورهای تنش زا صورت گیرد.

واژه های کلیدی: تنش، آموزش بالینی، دانشجوی پرستاری

مقدمه

استرس یا تنیدگی مجموع واکنشهای جسمی و روانی است که در انسان و جانداران در برابر محرکهای خارجی و داخلی برهم زننده تعادل و ثبات فیزیولوژیک بدن که عموماً ناخواسته است رخ می دهد (۱). صاحب نظران معتقدند که تنش یکی از عوامل موثر بر سلامت فیزیولوژیک و روانی و منشاء ۵۰-۸۰ درصد بیماریها می باشد عوامل تنش زا منجر به تخریب و آسیب به پیکره نیازهای اساسی انسان شده و در رشد و تکامل و تعادل انسان اختلال ایجاد می نمایند (۲). که این عوامل تنش زا می توانند موجب تغییر در الگوهای عملکردی شده و فرد را دچار دگرگونی نمایند (۱). در قرن اخیر انسان بیش از همه زمان، دگرگونی را از نظر شیوه زندگی، روابط اجتماعی و مسائل مربوط به حرفه و شغل تجربه کرده است. در این میان سهم توانایی سازگار شدن فرد با محیط و درجه تحمل پذیری و تسلیم شدن او با شرایط کار را نباید از نظر دور داشت؛ بخصوص در جوامعی که علائق افراد در انتخاب رشته تحصیلی، حرفه و شغل نادیده گرفته می شود (۴). گرچه در زندگی روزمره استرس امری اجتناب ناپذیر می باشد (۲). اما شناسایی و ارزیابی این عوامل می تواند در ایجاد ثبات و تعادل در افراد کمک نماید. آموزش و یادگیری تجربه ای پر استرس محسوب می گردد؛ علی الخصوص در پرستاری که ماهیت آن به گونه ایست که به عنوان یکی از پر استرس ترین مشاغل شناخته شده است (۵،۶). به بیان دیگر پرستاری از مشاغلی است

که همواره با عوامل تنش زا محیط کار روبرو است. ماهیت این شغل به گونه ایست که با ترکیبی از نقش ها از طریق فعالیت فنی، مهارتهای حرفه ای، روابط انسانی و احساس همدردی در ارتباط است (۴). جهت یادگیری کار در چنین شرایطی لازم است تا از همان زمان شروع تحصیل عوامل استرس زا شناسایی شده و دانشجویان جهت کار در محیطهای بالینی و تطابق هرچه بهتر آماده شوند. دانشجویان پرستاری علاوه بر استرس محیطهای آموزش نظری در معرض استرس های محیط های بالینی نیز قرار می گیرند (۳). کارآموزی و کارورزی بالینی همواره یکی از چالش ها و دغدغه های اساسی سیستم پرستاری (۷). و بخش اساسی و مهم آموزش پرستاری بوده و دارای تاثیر غیر قابل انکاری در توسعه مهارتهای فردی و حرفه ای دانشجویان می باشد (۸) و هرگونه بحث در مورد آموزش دانشجویان پرستاری بدون توجه به حیطه بالین و ویژگیهای آن کامل نخواهد بود (۴). در مطالعات انجام شده ۷۱ درصد دانشجویان پرستاری دوره آموزش بالینی را تنش زا ذکر کرده اند (۸). بیمارستان به عنوان یکی از تنش زا ترین محیط های کاری محسوب می گردد. چرا که در این مکان مسئله مرگ و زندگی انسانها مطرح می باشد (۲). مطالعات گوناگون نشان داده اند که استرس از فاکتورهای مهم در آموزش بالینی محسوب می گردد (۹، ۱۰). سطح بالای تنش می تواند سلامت جسمی و روانی افراد را تهدید نماید. گر

چه میزان کم تنش در میزان خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانشجویان موثر است ولی افزایش میزان تنیدگی سبب تاثیرات مخربی بر فرآیند یادگیری دانشجویان، ارتباط موثر و مراقبت از بیماران می گردد. با آگاهی از میزان استرس و منابع آن در دانشجویان پرستاری می توان این منابع را محدود نمود و قدرت سازگاری دانشجویان را بالا برد تا بتوان محیط آموزشی مناسبی جهت تسهیل یادگیری فراهم نمود (۲). مطالعات نشان داده اند که اگر دانشجویان استرس را به مثابه یک مبارزه احساس کنند انگیزه آنان جهت یادگیری افزایش می یابد اما اگر آنان استرس را به عنوان یک تهدید درک کنند روی فرایند یادگیری آنان تاثیر سوء خواهد گذاشت (۵). ارتقاء کیفیت آموزش بالینی نیازمند بررسی مستمر وضعیت موجود (۱۱) و شناسایی عوامل تنش زا و مداخله گر در امر آموزش می باشد هرچه آموزش بالینی پربرتر باشد. آموزش با شتاب و کیفیت مناسب تری پیش خواهد رفت و دانشجویان امروز پرستارانی کارا تر برای فردا خواهند بود و در واقع جامعه سالم ارمغان پرستارانی کارآمد است. بدون تردید شناخت مشکلات اولین گام برای کاهش آنها به شمار می رود و یکی از بهترین و قابل اطمینان ترین منابع جهت بررسی عوامل تنش زای آموزش بالینی خود دانشجویان هستند؛ چرا که حضور و تعاملی مستقیم و بی واسطه با فرایند آموزش بالینی دارند (۱۲). لذا این مطالعه با هدف تعیین عوامل تنش زا در

آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی اردبیل مورد پژوهش قرار گرفت.

روش کار

پژوهش حاضر یک مطالعه مقطعی است که در نیم سال دوم سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ انجام گرفت. جامعه پژوهش را دانشجویان پرستاری دوره های روزانه و شبانه مشغول به تحصیل در دانشگاه علوم پزشکی اردبیل تشکیل می دادند. نمونه ها ۸۸ دانشجوی واجد شرایط نمونه گیری بودند و معیار ورود به مطالعه داشتن حداقل یک ترم سابقه کار بالینی و شرکت داوطلبانه در پژوهش بود. ابزار مطالعه پرسشنامه ای بود که با استفاده از منابع علمی و مقالات مشابه و با توجه به اهداف پژوهش تهیه گردید. این ابزار دارای دو قسمت ویژگیهای دموگرافیک با ۹ سوال و بررسی وضعیت استرس شامل ۳۰ سوال در سه حیطه (برقراری ارتباط، اقدامات بالینی، تجارب ناخوشایند) با رتبه بندی لیکرت ۵ درجه ای (۴-۰) با عبارات به هیچ وجه، خیلی کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد بود. روایی پرسشنامه به روش اعتبار محتوی و پایایی آن به روش آزمون مجدد با ضریب همبستگی بالای ۸۰ درصد تأیید گردید. پرسشنامه پس از تشریح اهداف پژوهش برای دانشجویان و تمایل آنها برای شرکت در پژوهش در اختیار دانشجویان قرار گرفت و پس از تکمیل توسط نماینده دانشجویان جمع آوری و به پژوهشگر بازگردانده شد. داده های اخذ شده با استفاده از نرم افزار آماری SPSS و آزمونهای آماری توصیفی و تی مستقل و همبستگی مورد

ارتباطی نیز دیده شد ($p < 0/001$). بدین صورت که اگر دانشجویی در زمینه ارتباط با مربی تنش زیادی را تجربه می کرد در سایر حیطه های ارتباطی مثلا در زمینه ارتباط با بیماران و سرپرستاران نیز تنش را تجربه می کرد و رابطه مستقیمی داشتند. بیشترین فاکتور تنش زا در ارتباط با تجارب ناخوشایند ($44/65\%$) و تذکر مربی به دانشجو در حضور دیگران بود ($31/8\%$). همچنین بین ترم تحصیلی و میزان استرس رابطه معکوسی وجود داشت که از نظر آماری معنی دار بود ($p < 0/05$). در این پژوهش ارتباط معنی داری بین میزان استرس دانشجویان با جنسیت، سن، بومی و غیر بومی بودن، تحصیلات والدین مشاهده نگردید.

بحث

یافته های این پژوهش حاکی از آن است که دانشجویان پرستاری مورد پژوهش میزان استرس متوسطی داشتند. در این پژوهش ارتباط معنا داری بین جنس و سن دانشجویان با میزان استرس آنها یافت نشد که مطالعه اباذری در استان کرمان نیز یافته های مشابهی را نشان داد. در این مطالعه ارتباط آماری معنا داری بین سنوات تحصیلی و استرس دانشجویان مشاهده گردید ($p < 0/05$). بدین طریق که هرچه سنوات تحصیلی بالاتر می رفت میزان استرس کمتری شد. در مطالعه اباذری دانشجویان سال اول و آخر بالاترین تنش را داشتند (۲). که در مطالعه ما دانشجویان سال اول به دلیل عدم تجربه کافی در محیط بالین وارد پژوهش نشدند. دانشجویان سال آخر استرس کمتری را نسبت به سالهای

تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در این پژوهش نمرات بدست آمده از پرسشنامه بر مبنای ۱۰۰ محاسبه گردید. و به سه شکل خوب (۳۳-۰) -متوسط (۳۴-۶۶) و خوب (۶۷-۱۰۰) محاسبه گردید.

یافته ها

یافته های پژوهش نشان داد که از ۸۸ دانشجوی شرکت کننده در این پژوهش ۶۰ درصد دانشجویان دختر و ۴۰ درصد پسر در محدوده سنی ۲۰-۲۲ سال (54%) بودند. $84/1$ درصد دانشجویان دوره روزانه و $15/9$ درصد شبانه بودند. اکثریت واحدهای مورد پژوهش (25%) در ترم ششم مشغول به تحصیل بودند. ۹۲ درصد دانشجویان مجرد و ۸ درصد متأهل بودند. $54/5$ درصد دانشجویان غیر بومی و ساکن خوابگاه بودند. سطح تحصیلات پدر اکثریت واحدهای مورد پژوهش ($36/2\%$) دیپلم و سطح تحصیلات مادر اکثریت واحدهای مورد پژوهش ($53/6\%$) کم سواد یا بیسواد بود. یافته های پژوهش نشان داد که استرس کلی دانشجویان در حد متوسط با میانگین نمره $43/33 \pm 17/8$ از ۱۰۰ بود. در ارزیابی فاکتورهای تنش زا بالاترین میزان استرس در حیطه های ارتباط، ارتباط با مربی و ملاقات کننده ها وجود داشت (34%) و کمترین عامل تنش زای ارتباطی ارتباط با پرسنل خدماتی ($4/5\%$) بود. نکته جالب توجه این بود که ارتباط دانشجویان پرستاری با پرستاران و پزشکان تقریبا به یک اندازه برای آنان تنش زا بود (25%). همچنین در صورت داشتن مشکل ارتباطی در یک زمینه اختلاف آماری معنی داری با سایر حیطه های

پرستاری برقراری ارتباط با مربی می باشد (۲)

نتیجه گیری

از نتایج حاصل از این بررسی می توان نتیجه گرفت از آنجا که دانشجویان پرستاری سطح قابل توجهی از استرس را در محیط های بالینی تجربه می کنند این استرس ها می تواند سبب افت تحصیلی در دانشجویان شود. لذا در آموزش بالینی بایستی برنامه ریزی صحیح جهت تعدیل فاکتورهای تنش زا صورت گرفته و شیوه های برقراری ارتباط صحیح به صورت مدون قبل از حضور در محیط های بالینی به دانشجویان آموزش داده شود و از مریبان کار آزموده و متبحر در امر آموزش بالینی استفاده شود.

قبلی نشان دادند اما دانشجویان سال آخر در پژوهش اباذری نیز استرس بالاتری را نشان داده بودند. مطالعه نظری (۱۳۸۵) نشان داد ارتباط معکوسی بین ترم تحصیلی و استرس دانشجویان وجود دارد که از نظر آماری معنی دار نبوده است. (۵) مطالعه ای در استرالیا نیز نتایج مشابه نظری را نشان داده است (۱۳). در پژوهش حاضر مهمترین عامل تنش زا در دانشجویان ارتباط با مربی و ملاقات کننده ها می باشد که پژوهش نظری و همکاران نیز (۱۳۸۶) نشان داده بود که دومین عامل تنش زا در دانشجویان پرستاری ارتباط با مربی می باشد. (۵) مطالعه اباذری و همکاران نیز (۱۳۸۳) حاکی از آن است که از منابع مهم تنش در دانشجویان

منابع

- ۱- کلاگری اکرم، کلاگری شهره، نناگو اکرم، میر کریمی فخری، بهنام پور ناصر، : میزان استرس کارکنان اتاق عمل بیمارستانهای وابسته به دانشگاه علوم پزشکی گرگان و رابطه آن با برخی از عوامل مرتبط. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی گرگان، سال چهارم، شماره ۲۰ زمستان ۱۳۸۱
- ۲- اباذری فرخ، عباس زاده عباس، عرب منصور : بررسی میزان و منابع استرس در دانشجویان پرستاری، گام های توسعه در آموزش پزشکی، سال اول ، شماره اول، ۱۳۸۳، ص: ۳۳-۳۱
- 3- Lancaster s. community health nursing. Practice for promoting health. 4th ed. Usa: mosby.2002.
- ۴- مشکانی زهرا سادات، کوهدانی فریبا، بررسی اضطراب و عوامل موثر بر آن در پرستاران. دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه شاهد دانشور، سال ۱۱ شماره ۵۲، شهریور ۱۳۸۳
- ۵- نظری رقیه، نظری رقیه، بهشتی زهرا، حاجی حسینی فاطمه، ارزانی افسانه، بیژنی علی] : عوامل استرس زا در آموزش بالینی دانشجویان پرستاری دانشکده پرستاری آمل. مجله دانشگاه علوم پزشکی بابل، دوره نهم، شماره ۲، خرداد و تیر ۱۳۸۶
- ۶- رحیمی ابوالفضل، احمدی فضل الله، آخوند محمد رضا. بررسی میزان و عوامل موثر بر تنیدگی شغلی در پرستاران شاغل در برخی بیمارستانهای شهر تهران، حیات فصلنامه دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران، سال دهم، شماره ۲۲، ۱۳۸۲
- ۷- احمدی، فضل الله. آسیب شناسی کار بالینی از نگاه دانشجویان، مربیان و پرستاران. خلاصه مقالات اولین همایش سراسری آموزش بالینی در پرستاری و مامایی. دانشکده پرستاری و مامایی اردبیل. ۱۳۸۸
- ۸- دهقانی خدیجه، دهقانی حمیده، فلاح زاده حسین. مشکلات آموزش بالینی کارآموزی در عرصه از دیدگاه مربیان و دانشجویان پرستاری دانشکده پرستاری و مامایی شهید صدوقی یزد. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی . بهار و تابستان ۱۳۸۴
- ۹- یعقوبیان محبوبه، سال مه فاطمه، یعقوبی طاهره. تاثیر اجرای برنامه mentorship بر عوامل تنش زای محیط بالینی دانشجویان پرستاری. مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران، دوره هجدهم، شماره آبان ۱۳۸۷
- 10- Sendir M Acaroglu.R. Reliability and validity of Turkish version of clinical stress questionnaire. Education Today.2007.
- ۱۱- محمدی، محمد علی و [دادخواه بهروز، مظفری ناصر، صادقیه اهری سعید، آخر بین کاظم]. بررسی وضعیت آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل. خلاصه مقالات اولین همایش سراسری آموزش بالینی در پرستاری و مامایی. دانشکده پرستاری و مامایی اردبیل.. ۱۳۸۸
- ۱۲- ضیغمی، رضا، مشکلات آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان پرستاری. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی قزوین. سال هشتم، شماره ۲۰، بهار ۱۳۸۳
- 13- LO R. A longituional study of perceived level of stress, coping and self steem of under graduate nursing students: an Australian case study . journal advanced nursing 2003,39(2):119.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.